

*Др Дејан Матић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

*УДК: 378.014.5
DOI: 10.46793/XXIV-13.361M*

КОНЦЕПТ ДУАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*

Резиме

У раду се разматра концепт дуалног модела студија у високом образовању Републике Србије. Овај иновативан приступ код нас усмерен је управо ка стварању ефикаснијих и успешнијих одговора нашег образовног система на потребе тржишне економије и увећању расположивог знања и расположивих вештина у нашем друштву. Рад је посвећен критичкој анализи постојеће позитивноправне регулативе како би се установило да ли она доприноси повећању релевантности високог образовања, запошљивости свршених студента, осавремењавању наставног процеса кроз сарадњу са привредом и додир са савременим технолошким достигнућима.

Кључне речи: *високо образовање, дуално образовање, јавне услуге, комерцијалне услуге, друштво засновано на знању.*

Тешко је оповргнути став да живимо у време када наука и образовање представљају најважнији ресурс којим располаже савремено друштво. Актуелни друштвени тренутак, обележен пандемијом, економском кризом и оружаним сукобом готово глобалног карактера, сасвим јасно, готово без икакве сумње указује, чак и сасвим успутном посматрачу, да су економија, здравство, безбедност, као и темељна људска права угрожена у мери која је готово без преседана у развоју савременог глобалног друштва. Постојећи економски губици, општа друштвена нестабилност, као и никада ближа могућност од избијања нуклеарног сукоба готово да су превазишли најтеже кризе из периода прошлог века, двоструко обележеног сукобима светских размера. Одговор на постојећу кризу разликује се, сасвим природно, од државе до државе, но, он, односно његова успешност, увек, упркос многобројних различитих приступа, директно зависи од постојећег фонда

---

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2022. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

знања и вештина којима дата друштва располажу. Не може бити било какве сумње да се и Република Србија, попут свих других држава, суочава са бројним искушењима условљеним глобалним друштвеним кретањима, као што су климатске промене, глобална економска криза, миграције, негативни демографски трендови и глобална криза безбедности. Но, управо оваква времена сасвим јасно потврђују да је највећа снага сваког друштва суоченог са изазовима, па самим тим и нашег друштва, апсолутно сразмерна знању којим оно располаже. Имајући у виду несумњив општедруштвени значај који, како образовање уопште, тако и високо образовање, има у развоју просперитетног, демократског и савременог друштва, сасвим је јасна потреба критичке анализе усмерене ка разматрању потенцијалних праваца будућег развоја ове делатности усмереног ка проширењу фонда знања и технологија које нам могу помоћи у суочавању и превазилажењу постојећих, али и будућих изазова и потешкоћа. Управо из тог разлога, неопходно је позабавити се концептом дуалног образовања у нашем високом образовању, будући да он представља понешто иновативан приступ у нашем високом образовању, а усмерен је управо ка стварању ефикаснијих и успешнијих одговора нашег образовног система на потребе тржишне економије и увећању расположивог знања и расположивих вештина у нашем друштву. Овај рад је посвећен критичкој анализи постојеће позитивноправне регулативе датог питања, као и предлагању потенцијалних будућих развојних праваца који би осигурали увећање постојећег фонда знања у нашем друштву и омогућили да у временима пред нама Република Србија постане снажна, просперитетна и угледна сразмерно фонду знања које поседује.

На самом почетку разматрања наведених питања неопходно је дати неколико претходних напомена. Наиме, сасвим је јасно да увођење концепта дуалног образовања у наше средње и високо образовање има за циљ да исто, у извесном смислу наравно, додатно комерцијализује, како би осигурало ефикаснији одговор система образовања на потребе привреде и тржишта рада, технолошке промене и потребе за новим компетенцијама, знањима, вештинама, способностима и ставовима.¹ Сходно томе, дуални модел студија има за циљ да пружи могућности студентима да значајно повећају своју конкурентност на тржишту рада и имају веће шансе за запошљавање код послодаваца код којих су обавили учење кроз рад, али и код других послодаваца из исте делатности.² Управо због оваквих, потпуно недвосмислено прокламованих циљева, нужно је осврнути се на, условно речено, комерцијални приступ високом образовању и указати на његове, како жељене, тако и нежељене последице по услужну делатност у високом

---

¹ Видети више о овоме у <https://mpn.gov.rs/prosveta/dualno-obrazovanje/>

² Видети више о овоме у <https://mpn.gov.rs/prosveta/dualno-obrazovanje/dualni-model-studija/>

образовању. О овоме је раније знатно више говорено,³ но овом приликом треба истаћи да концепт дуалног образовања никако не сме довести до тога да се заборави да ова услужна делатност представља, управо због своје дуалистичке природе, суштински, нераздвојни део појмовног одређења права на образовање као једног од основних људских права. Сваки другачији приступ, последично, доводи до једностраног фокусирања на задовољавање искључиво практичних захтева на тржишту рада и неизбежном смањењу солидарности и сарадње, како самих високошколских установа у научном раду, тако и студената, сводећи стицање високог образовања, као и саму образовну делатност у овој сфери, на, суштински посматрано, нездраво такмичење зарад остваривања личних, искључиво економским факторима условљених, циљева.⁴ Увођење тржишних принципа у обављање образовне делатности у области високог образовања као доминантан одређујући фактор у појмовном поимању дате делатности све друге критеријуме на основу којих се изражава њена дуалистичка природа претвара у суштински небитне и споредне захтеве и особине, стварајући од економских мерила, утемељених на приципу максимизације профита, једину стварну и суштинску вредност.⁵ То неизбежно доводи до тога да друштвени живот, а овом приликом се има у виду његов, пре свега, економски, привредни сегмент, више не представља сферу у коме наука примењује своја достигнућа, заснована на, путем научних метода, утврђеним истинама, усмеравајући његово кретање, већ привреда, односно, тржиште на основу својих потреба одређује да ли су услужне делатности вршиоца услуга у високом образовању научне, односно, потребне или пак то није случај.⁶ Тржиште тако постаје фактор и мера својеврсне легитимизације научности, а самим тим и потребности одговарајуће врсте услужне делатности у сектору високог образовања. Максимизација профита тако постаје најважнији критеријум како научности, тако и друштвене корисности сваке научне, али и образовне активности у сектору високог образовања.⁷ Другим речима, потпуна комерцијализација високог образовања неизбежно доводи до пружања услуга тамо где су оне најисплативије, а не и тамо где су најпотребније. На овај начин би се практично у потпуности негирала дуалистичка природа услужне делатности у високом образовању и

³ Видети више у Матић, Д., *Високо образовање: између јавне услуге и комерцијалне услужне делатности*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, Крагујевац, 2011, стр. 845-860.

⁴ Видети *исто*.

⁵ Видети више о овоме у Матић, Д., *Утицај општег споразума о трговини услугама на карактер услужне делатности у области високог образовања*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 2, Крагујевац, 2011, стр. 407-417.

⁶ Видети више о овоме у Матић, Д., *Потенцијални правци будућег развоја услужне делатности у области високог образовања у Србији*, Зборник радова: Услужни послови, Крагујевац, 2014, стр. 831-840.

⁷ Видети *исто*.

готово у целини у будућности укинуо тренутно, мање више наравно, јасно изражена јавна компонента природе ове делатности.⁸

Па ипак, након свега до сада изреченог, треба бити сасвим јасан. Иако све ове изречене замерке имају суштинску природу, њихов карактер је ипак теоријски и принципијелан. Наиме, не може бити било какве сумње да, у целини посматрано, тежња за унапређењем система високог образовања исказана у потенцирању повећања ефикасности, функционалности и друштвене одговорности кроз адекватне облике сарадње са привредом и тржиштем рада, сасвим извесно води развоју сектора високог образовања али и друштва у целини. Треба истаћи да и привреда, инвестирањем у образовање, не само да улаже у своје будуће запослене и на дужи рок решава проблем у погледу кадрова, већ и значајно доприноси интензивирању научно-истраживачког рада, побољшању образовног процеса, те рационалнијем коришћењу доступних ресурса и успешнијој искоришћености научног и технолошког фонда знања као суштински најважнијег националног ресурса којим наше друштво располаже. Ово се не може ваљано оспорити, иако је, истини за вољу, аутору ових редова, схватање образовања уопште, а нарочито високог образовања, као чисте јавне услуге, знатно ближе, те представља сасвим адекватан правца његовог евентуалног будућег развоја. Но, треба истаћи да овакав приступ ипак, у савременим друштвеним кретањима није ни могућ, те да би он заправо такође довео до потенцијално проблематичне промене дуалистичке природе ове услужне делатности коју она објективно, ипак има.

Већ и сасвим летимичан поглед на правни акт којим је проблематика дуалног образовања у нашем високом образовању регулисана, Закон о дуалном моделу студија у високом образовању,⁹ сасвим јасно сведочи да је реч о врло брижљиво и изузетно темељно сачињеном акту, чији је значај за нашу целокупну друштвену заједницу више него знатан. Овим актом се, како се то у уводним одредбама и каже, уређују, како садржај и начин остваривања дуалног модела студија у високом образовању, тако и узајамна права и обавезе студената, високошколских установа и послодаваца, те материјално и финансијско обезбеђење студената, као и друга питања од значаја за реализацију студија по дуалном моделу.¹⁰ Појмовно одређујући основни предмет регулисања, законодавац у другом члану датог акта прописује да се под дуалним моделом студирања подразумева модел реализације наставе на студијским програмима у високом образовању у коме се кроз активну наставу на високошколској установи и практичну обуку и рад код послодавца, стичу, усавршавају, односно изграђују одговарајуће компетенције, а у складу са

---

⁸ Видети *исто*.

⁹ Видети Закон о дуалном моделу студија у високом образовању, Сл. гласник РС 66/2019-3.

¹⁰ *Исто*, чл. 1.

студијским програмом и стандардом квалификације.¹¹ У истом члану, концепт учења кроз рад, који, заправо и представља суштинску основу датог начина студирања, одређен је као организован процес током кога студенти под надзором ментора код послодавца радећи код послодавца примењују теоријска знања у реалном радном окружењу, имају непосредан додир са пословним процедурама и технологијама које се користе у пословном свету, повезују се са запосленим професионалцима и припремају се за свет рада.¹² У наредном, трећем члану, аутори датог акта у питању приступају детаљном одређењу циљева дуалног образовања у Републици Србији. Одређено је чак десет циљева који заправо понајбоље сведоче о несумњивом општедруштвеном значају који законодавац придаје овом питању. Наиме, као основни циљеви, наведени су: обезбеђивање услова за стицање, усавршавање и развој компетенција студената у складу с потребама тржишта рада; допринос јачању конкурентности привреде Републике Србије; обезбеђивање услова за лакше запошљавање по завршеном високом образовању; обезбеђивање услова за даље образовање и целоживотно учење; развијање предузимљивости, иновативности и креативности сваког појединца ради његовог професионалног и каријерног развоја; обезбеђивање услова за лични, економски и општи друштвени развој; развијање способности за тимски рад и осећај личне одговорности у раду; развијање свести о важности здравља и безбедности, укључујући безбедност и здравље на раду; развијање способности самовредновања и изражавања сопственог мишљења као и самосталног доношења одлука; промовисање друштвено одговорне улоге послодавца у друштву.¹³ Посебно је интересантно приметити да је приликом регулисања обима реализације дуалног модела, законодавац предвидео да однос у обиму часова активне наставе која се изводи на високошколској установи и учења кроз рад код послодавца мора да подразумева подједнак број часова посвећен, како активној настави, тако и учењу код рад.¹⁴ Каријерно вођење и саветовање студената регулисано је деветим чланом датог акта којим је, сасвим природно, предвиђено да високошколска установа преузме у потпуности на себе бригу о усмеравању и вођењу студената током остваривања целокупног школовања. Па тако, првим ставом наведеног члана прописано је да високошколске установе пружају подршку, подстичу и прате каријерни развој студената, а у складу са општим актом високошколске установе и стандардима каријерног вођења и саветовања донетим на основу закона којим се уређује национални оквир квалификација. Поред тога, другим ставом је предвиђено да високошколска установа такође, поред активности наведених у првом ставу, а у истом циљу, прати задовољство и мотивацију

---

¹¹ Исто, чл. 2.

¹² Исто.

¹³ Исто, чл. 3.

¹⁴ Исто, чл. 6.

студената и послодаваца током програма учења кроз рад, оснажује и подржава студенте да планирају и постављају циљеве каријерног развоја, сарађује са средњим школама ради успостављања континуитета пружања услуга каријерног вођења и саветовања, помаже студентима код избора послодавца када се учење кроз рад реализује код више послодаваца ради усмеравања студената према индивидуалним потребама и у њиховом најбољем интересу.¹⁵ О циљевима датог закона и високом степену општедруштвене бригае законодавца поред наведених одредби, можда најбоље сведоче одредбе посвећене условима које послодавац мора да испуни ради извођења учења кроз рад, предвиђене чл. 11 датог акта, као и одредбе којима се прописује обавезна садржина уговора о учењу кроз рад који закључују студент и послодавац, предвиђене чл. 21. Па тако, наводећи услове које послодавац мора да испуни како би уопште могао да приступи извођењу учења кроз рад, творци датог акта у питању, између осталог, изричито наводе постојање одговарајућег броја ментора код послодавца који имају најмање врсту и ниво високог образовања који одговара врсти и нивоу који студент стиче према студијском програму и три године радног искуства у струци, као и обавезно обезбеђивање примене мера безбедности и здравља на раду у складу са законом. Поред тога, датим актом је такође прописано да над послодавцем не сме бити отворен стечајни поступак нити пак покренут поступак ликвидације. Такође, овим законом је изричито прописано да ментор и друга одговорна лица запослена код послодавца не смеју да буду правноснажно осуђена за кривична дела за које је изречена безусловна казна затвора у трајању од најмање три месеца, као и за кривична дела насиља у породици, одузимања малолетног лица, запуштања и злостављања малолетног лица или родоскрвнуће, кривична дела из групе кривичних дела против полне слободе, против привреде, против службене дужности, против правног саобраћаја и против човечности и других добара заштићених међународним правом, без обзира на изречену кривичну санкцију, као и да нису правноснажно осуђивани за прекршај из области радних односа и за које није, у складу са законом, утврђено дискриминаторно понашање.¹⁶ Сасвим је јасно да дате одредбе имају за циљ да што је потпуније могуће заштите студенте од било којих могућих непријатности током учења кроз рад. Овакав мотив законодавца је, чини се, још видљивији приликом анализе одредби у чл. 21. Наиме, наводећи приликом регулисања садржаја уговора о учењу кроз рад, условно речено, уобичајене обавезне елементе, законодавац такође, као обавезне елементе наводи и обавезу послодавца да, уколико се студијски програм остварује на језику националне мањине, организује и реализује учење кроз рад на језику те националне мањине. Поред тога, обавезну садржину датог уговора представљају и одредбе које регулишу материјално и

---

¹⁵ Исто, чл. 9.

¹⁶ Исто, чл. 11.

финансијско обезбеђење студената, као и накнаду штете у случају отказа од стране послодавца, изузев уколико је до отказа дошло без кривице послодавца.¹⁷ Истини за вољу, иако одредбе из другог става чл. 23. датог акта којима је предвиђено да послодавац може да раскине уговор о учењу кроз рад уколико високошколска установа, а у складу са законом којим се уређује високо образовање, студенту на његов захтев одобри мировање права и обавеза, могу да се протумаче као неповољне за студенте, треба приметити да је законодавац такође прописао да у датом случају високошколска установа има обавезу да студенту по повратку са мировања права и обавеза организује учење кроз рад на истом студијском програму код истог или другог послодавца, односно да му омогући прелазак на други студијски програм.¹⁸ Истоветна и сасвим јасна интенција законодавца може се приметити у одредбама посвећеним материјалном и финансијском обезбеђењу студената којима је, између осталог, предвиђено и да послодавац студенту који обавља учење кроз рад, обезбеђује накнаду стварних трошкова превоза до места извођења учења кроз рад и назад, највише у висини цене превозне карте у јавном саобраћају, уколико послодавац није обезбедио сопствени превоз, накнаду трошкова исхране у складу са општим актом послодавца, као и осигурање за случај повреде током учења кроз рад код послодавца, уколико је такво осигурање предвиђено за запослене код тог послодавца.¹⁹ Када је реч о накнади на коју студент који обавља учење кроз рад има право, она се исплаћује једном месечно најкасније до краја текућег месеца за претходни месец по сваком сату проведеном на учењу кроз рад у нето висини од најмање 50% основне зараде запосленог који ради на истим или сличним пословима, при чему је омогућено да послодавац може, уколико истовремено сноси трошкове школарине студента, да изврши умањење надокнаде за учење кроз рад до износа школарине.²⁰

На основу свега до сада изреченог, чини се да је сасвим оправдано закључити како Закон о дуалном моделу студија у високом образовању представља више него ваљан акт чији се потенцијални значај за нашу целокупну друштвену заједницу у актуелном друштвеном тренутку не може довољно нагласити. Тежњама исказаним у овом документу, као и основама на којима он недвосмислено почива, напосто није могуће ставити било какав евентуалан приговор. Жеља да делатност у области високог образовања, исказана овим актом, представља камен темељац обезбеђења живота и развоја сваког појединца, друштва и државе заснованог на знању, ни на који начин не може представљати било какву тачку спорења. Иако исказане резерве у погледу потенцијалних опасности које потпуна комерцијализација

¹⁷ Исто, чл. 21.

¹⁸ Исто, чл. 25.

¹⁹ Исто, чл. 31.

²⁰ Исто, чл. 32.

услуга у високом образовању може донети свакако остају, ваља истаћи и то да је подједнако опасно и бежати у другу крајност и негирати несумњиве користи које усклађивање са потребама привреде у развоју доноси у све сфере друштвеног живота, па самим тим, нужно и у сектор образовања. На крају крајева, услужна делатност у области високог образовања има, као што је то већ више пута и наглашено, дуалистичку природу, те по природи ствари, поред јавне, нужно постоји и комерцијална природа ове делатности. Чини се да дати закон ову чињеницу у потпуности уважава, те је стога сасвим оправдано очекивати да дуални модел студија у високом образовању, у временима која су пред нама, значајно допринесе стварању услова да, како је то већ истакнуто на почетку, Република Србија постане снажна, просперитетна и угледна држава директно сразмерно увећаном фонду знања које поседује, а све у циљу даљег развоја једног здравог, демократског и отвореног друштва слободних грађана, заснованог на поштовању индивидуалних и колективних права.

*Dejan Matic, Ph.D., Associate Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE CONCEPT OF DUAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The paper discusses the concept of a dual study model in the higher education of the Republic of Serbia. This innovative approach in our country is aimed precisely at creating more efficient and successful responses of our educational system to the needs of the market economy and increasing the available knowledge and available skills in our society. The paper is devoted to a critical analysis of the existing positive legal regulation in order to determine whether it contributes to increasing the relevance of higher education, the employability of graduates, the modernization of the teaching process through cooperation with the economy and contact with modern technological achievements.

Key words: *higher education, dual education, public services, commercial services, knowledge-based society.*

Литература

Закон о дуалном моделу студија у високом образовању, Сл. гласник РС 66/2019-3

Матић, Д., *Високо образовање: између јавне услуге и комерцијалне услужне делатности*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, Крагујевац, 2011.

Матић, Д., *Утицај општег споразума о трговини услугама на карактер услужне делатности у области високог образовања*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 2, Крагујевац, 2011.

Матић, Д., *Потенцијални правци будућег развоја услужне делатности у области високог образовања у Србији*, Зборник радова: Услужни послови, Крагујевац, 2014.